

การนำนโยบายอินเทอร์เน็ตสำหรับการคุ้มครองเด็กทางออนไลน์ ไปปฏิบัติในประเทศไทย

The Implementation of Internet Policy for Child Online Protection in Thailand

อภิชาติ อภิchanนท์^{1*}

Apichart Apichanont^{1*}

¹ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ 10240

¹ Student, Doctor of Philosophy (Social Development Administration), School of Social and Environmental Development, National Institute of Development Administration, Bangkok, Thailand, 10240

* Corresponding author: E-mail address: a.apichanont@hotmail.com

(Received: January 27, 2020; Revised: April 28, 2020; Accepted: May 1, 2020)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุและความจำเป็นในการกำหนดนโยบายอินเทอร์เน็ตสำหรับคุ้มครองเด็กออนไลน์ แนวทางการนำนโยบายไปปฏิบัติ และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความล้มเหลวของการปฏิบัติ ผลการวิจัยพบว่า มีความจำเป็นที่ต้องนำนโยบายไปดำเนินการ เพื่อแก้ไขปัญหา ป้องกันภัยและความเสี่ยงของเด็กทางออนไลน์ ด้วยสาเหตุหลัก คือ สภาพของปัญหาเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ.2545 มีแนวโน้มรุนแรงยิ่งขึ้น ต่อมารัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหา รวมทั้ง เกิดการผลักดันจากองค์กรระหว่างประเทศ และองค์กรพัฒนาเอกชน ผลการนำนโยบายไปปฏิบัติพบว่า ยังขาดนโยบายและกฎหมายที่ชัดเจนเป็นการเฉพาะ มีหน่วยงานร่วมปฏิบัติจำนวนมาก แต่ขาดการบูรณาการและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ทำให้ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์นโยบาย เมื่อพิจารณาจากเกณฑ์ของการก่อให้เกิดผลผลิต (Outputs) และความพอเพียง (Adequacy) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ประกอบด้วย 6 ปัจจัย ได้แก่ (1) ความชัดเจนครอบคลุมของนโยบาย (2) สมรรถนะหน่วยปฏิบัติ (3) ผู้ปฏิบัติงานระดับล่าง (4) การสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่น ภาคเอกชน และผู้มีส่วนได้เสีย (5) ทรัพยากรนโยบาย และ (6) การสนับสนุนทางการเมือง นอกจากนี้ยังค้นพบปัจจัยเพิ่มเติม ได้แก่ ความซับซ้อนในการนำนโยบายไปปฏิบัติ การสื่อสารและประสานงาน

คำสำคัญ: นโยบายอินเทอร์เน็ต การคุ้มครองเด็กทางออนไลน์ การนำนโยบายไปปฏิบัติ

Abstract

This research article aimed to studying the cause and necessity of internet policy formulation for protecting children online in Thailand, policy implementation guideline, and factors affecting internet policy implementation failure. The research findings revealed that the policy have to be implemented in order to solve the problems and prevent online threats and risks of the children as the main cause is continuous problem occurring since 2002, which tend to be worse. Thereafter, the government realized the significance of problems and there was also pressure from international organizations and non-governmental organizations. The outcome of policy implementation indicated the lack of clear and specific policy and laws. Moreover, albeit many collaborating agencies, there was still no integration and mutual support. As a result, the policy objectives could not be achieved when taking the criteria of outputs and adequacy into account. According to these criteria, the unsuccessful implementation of the policy emerged from six factors: (1) policy's clarity and coverage; (2) capabilities of implementing agency, (3) front-line implementers, (4) supports from the local authorities, the private sector, and the stakeholders, (5) policy resources, and (6) political support. The study also discovered two additional factors, which were complexity of implementation and communication and coordination.

Keywords: Internet Policy, Child Online Protection (COP), Policy Implementation

บทนำ

ในสองทศวรรษที่ผ่านมา อินเทอร์เน็ตได้เข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเปลี่ยนแปลงสังคมมนุษย์ในทุก ๆ ด้าน สำหรับในประเทศกำลังพัฒนา อินเทอร์เน็ตมีส่วนช่วยแก้ไขปัญหาคาความยากจน กระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ [1] และมีบทบาทสำคัญอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นระดับชาติ ภูมิภาคหรือระดับโลก ถือได้ว่าสังคมมนุษย์ปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการใช้อินเทอร์เน็ตอย่างเต็มรูปแบบที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต (Human Life) ในลักษณะของการกำหนดความคิด วิสัยทัศน์ ทศนคติ ตลอดจนพฤติกรรมของมนุษย์เพิ่มมากขึ้นทุกวัน [2-3] แต่ในขณะเดียวกัน ก็นำเอากภัยและความเสี่ยงรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า “ด้านมืด” (Dark side) มาด้วย การสำรวจภาพรวมการใช้เทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตของโลก ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2559 พบว่า ในประเทศไทยมีผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ต ประมาณ 41 ล้านคนหรือคิดเป็นร้อยละ 60.1 ของประชากรทั้งประเทศ [4] เมื่อแจกแจงในรายละเอียดแล้วปรากฏว่า กลุ่มประชากรอายุ 15-24 ปี เป็นกลุ่มที่ใช้งานอินเทอร์เน็ตมากที่สุดถึงร้อยละ 85.9 [5] โดยที่เครือข่ายสังคมออนไลน์อย่าง Facebook เป็นสื่อที่วัยรุ่นใช้ในการติดต่อสื่อสารมากที่สุด มีสมาชิกในประเทศไทยถึง 46 ล้านบัญชี นับว่าเป็นอันดับ 15 ของโลก เครือข่ายเฝ้าระวังปัญหาเด็กและเยาวชนหรือ Child watch [6] ได้ติดตามสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ.2552 รายงานว่า สื่อลามกพวกคลิปปี้เป็นภัยอันดับหนึ่งที่เข้าถึงเด็กอย่างง่ายดาย ร้อยละ 30 ของเด็กระบุว่าคลิปปี้เป็นครั้งคราวถึงเป็นประจำ ส่วนกรณีการ รอดมา [7] พบว่า เว็บไซต์ลามกหรือสื่อลามกได้กลายเป็นปัญหาส่งผลกระทบต่อเด็กและสังคมในหลายด้านมากยิ่งขึ้น เนื่องด้วยพัฒนาของเทคโนโลยีทำให้การผลิต เผยแพร่สื่อทำได้สะดวกรวดเร็ว สนับสนุนด้วยผลการศึกษารองรับมาเสถียรวงศ์ [8] ชี้ให้เห็นว่า การที่เด็กเข้าถึงสื่อลามกอนาจาร การมีเพื่อนกลุ่มเสี่ยง และการเข้าถึงอบายมุขต่าง ๆ ล้วนเป็นปัจจัยเสี่ยงที่มีความสัมพันธ์ต่อกันและส่งผลต่อการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร โดยที่ Smyths, M.S. [9] ยืนยันว่า ปัญหาพาลามกเด็กเป็นวิกฤติการณ์ทางสังคม ถือเป็นอาชญากรรมที่ซ่อนตัวแต่เป็นการแพร่กระจายรุนแรงระดับโลกและกลายเป็นข้อถกเถียงทางการเมืองเรื่องนโยบายสาธารณะตั้งแต่กลางทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมา ในขณะที่ ภัยจากการรังแกบนโลกไซเบอร์ ถือเป็นพฤติกรรมความรุนแรงแบบใหม่ที่เกิดขึ้นกับเด็กอย่างรวดเร็วโดยผ่านการใช้เทคโนโลยีที่ขาดความยั้งคิด สามารถทำลายความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของเด็กที่ตกเป็นเหยื่อทั้งทางตรงและทางอ้อม นำไปสู่สภาวะซึมเศร้าอันเป็นต้นเหตุของการฆ่าตัวตายได้ [10-11]

การศึกษาของอัยการ ตุดเกื้อ เกษตรชัย และหิม และฤทัยชนนี สิทธิชัย [12] ในเรื่องสาเหตุของพฤติกรรมมารังแกบนโลกไซเบอร์ของนักเรียนมัธยมศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ค้นพบว่า มาจากสี่ประเด็นหลัก คือ ด้านครอบครัว จากการเสริมแรงและเป็นแบบอย่างของพฤติกรรมความรุนแรง ด้านกลุ่มเพื่อนที่มีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อหรือทัศนคติโดยตรง ด้านสื่อ ที่มีความรุนแรงผ่านการรับรู้และเลียนแบบโดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ และด้านความคับข้องใจ อาจเกิดขึ้นได้จากทั้งครอบครัว กลุ่มเพื่อนหรือสื่อ อันเป็นสาเหตุที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน จึงสรุปได้ว่า ปัญหาภัยออนไลน์จะเกิดได้ในหลายรูปแบบ ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงปลอดภัย และพัฒนาการของเด็กไทย ด้วยสภาวะของเด็กมีความเปราะบางทางสังคมอ่อนแอทางชีวภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ จิตลักษณะมีความอ่อนไหวด้านอารมณ์ความรู้สึก จึงมีโอกาสดตกเป็นเหยื่อได้ง่าย เนื่องจากเป็นเป้าหมายที่อ่อนแอของคนร้าย (Soft Target) [13] ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงต้องมึนโยบายและแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน สำหรับการแก้ไขปัญหาดังกล่าวป้องกันภัยและความเสี่ยงที่อาจ

เกิดขึ้น [14-15] ให้ทันกับความแพร่หลายของอินเทอร์เน็ตและความก้าวหน้าของการติดต่อสื่อสาร โดยวัตถุประสงค์หลักในการออกกฎหมายต้องเป็นไปเพื่อปกป้องพลเมือง มีบทบัญญัติเป็นอย่างดีสามารถจะปรับปรุง ทบทวนได้อยู่เสมอ [16] ในอดีตที่ผ่านมา ประเทศในกลุ่มประชาธิปไตย มุ่งเน้นนโยบายอินเทอร์เน็ตให้บรรลุถึงความสมดุลในวัตถุประสงค์การปกป้องคุ้มครองเด็กจากเนื้อหาที่เสี่ยงหรือเป็นอันตราย แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงปกป้องเสรีภาพในการแสดงออกของประชาชนด้วย [17]

นอกจากนี้ด้วยผลแห่งความตกลงระหว่างประเทศตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก [18] ที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีสมาชิก ระบุถึง บทบาทหน้าที่ของรัฐในอันที่จะต้องดำเนินมาตรการอันเหมาะสมทั้งปวง ทั้งด้าน นิติบัญญัติ การบริหาร สังคมและการศึกษา เพื่อการปกป้องคุ้มครองเด็ก (บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี) จากการใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบทั้งทางร่างกายและจิตใจ การสำรวจข้อมูลสถานการณ์พบว่า ปัญหาภัยและความเสี่ยงของเด็กทางออนไลน์ มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นและทวีความรุนแรงมากขึ้น แสดงให้เห็นว่า การนำนโยบายดังกล่าวไปปฏิบัติมีความสำคัญและจำเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุดังกล่าว จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาหัวข้อนี้เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนา ปรับปรุงการนำนโยบายไปปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ในการปกป้องคุ้มครองเด็กทางออนไลน์ต่อไป

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. สาเหตุและความจำเป็นการกำหนดนโยบายอินเทอร์เน็ตสำหรับการคุ้มครองเด็กทางออนไลน์ในประเทศไทย
2. แนวทางการนำนโยบายอินเทอร์เน็ตสำหรับการคุ้มครองเด็กทางออนไลน์ในประเทศไทยไปปฏิบัติ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2530 ถึงปี พ.ศ.2560
3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความล้มเหลวของน่านโยบายอินเทอร์เน็ตสำหรับการคุ้มครองเด็กทางออนไลน์ไปปฏิบัติ

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการได้มาของข้อมูล ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร (Documentary) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) สำหรับการเลือกผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้รู้ (Key Informants) ใช้กลยุทธ์แบบผสมผสานตามแนวทางของ Miles and Huberman [19] ที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือเงื่อนไขของการวิจัย เพื่อค้นหาผู้มีความรู้ประสบการณ์เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นสัมภาษณ์ หรือมีคุณสมบัติหรือลักษณะที่เฉพาะเจาะจง โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 6 คน รวม 18 คน รายละเอียดคุณลักษณะและบุคลิกภาพของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้รู้ ปรากฏตามตารางที่ 1 นอกจากนี้ยังมีผู้ร่วมให้ข้อมูล (Participants) เพิ่มเติมอีก 12 คน การวิจัยในกลุ่มเด็กได้รับความยินยอม และให้ข้อมูลโดยสมัครใจจากผู้ให้ข้อมูลและผู้ปกครอง วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ด้วยการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล จัดระเบียบข้อมูล (Data Classification) เป็นหมวดหมู่ตามประเด็น (Grouping) แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ หาความเชื่อมโยงความสัมพันธ์ และความและสร้างข้อสรุปเป็นข้อค้นพบจากการศึกษา [20-21]

ตารางที่ 1 แสดงคุณลักษณะและบุคลิกภาพของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้รู้

กลุ่มที่	ประเภทกลุ่ม	คุณลักษณะและบุคลิกภาพ
1	กลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ จำนวน 6 คน	ใช้เทคนิคการเลือกผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้รู้ กรณีหลากหลายและแบบ Snow ball ให้ครอบคลุมหน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติ เป็นผู้มีตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงหรือมีความรู้ประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 10 ปีหรือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ มีความเชี่ยวชาญเป็นที่รู้จักแพร่หลายหรือเป็นที่ยอมรับ หน่วยงานละ 1 คน ได้แก่ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (MICT) หรือ MDES ในปัจจุบัน ทำหน้าที่กำหนดนโยบายและนำนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศไปปฏิบัติในภาพรวม สำนักงานคณะกรรมการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ ดูแลนโยบายอินเทอร์เน็ต กรมกิจการเด็กและเยาวชน ดูแลการคุ้มครองเด็กทั่วไป สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดูแลนโยบายด้านสังคมของประเทศ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดูแลนโยบายการศึกษาเด็ก โดยมีผู้ร่วมให้ข้อมูลเพิ่มเติม ได้แก่ กองปราบปรามการค้ามนุษย์ และกองปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี
2	กลุ่มผู้รับบริการนโยบาย จำนวน 6 คน	ใช้การเลือกผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้รู้ แบบเอกพันธ์และแบบสุ่มตามวัตถุประสงค์ เป็นผู้ประสบเหตุ มีภูมิหลังหรือประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกัน ที่มีลักษณะเฉพาะในเชิงลึก ได้แก่ (2.1) กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง จากภัยและความเสี่ยงออนไลน์ เด็กชายและเด็กหญิง จำนวน 3 คน (อายุต่ำกว่า 18 ปี) และ (2.2) กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบทางอ้อม จำนวน 3 คน กลุ่มผู้ปกครอง ครอบครัว อาจารย์ หัวหน้าสถานศึกษา ผู้นำชุมชน เจ้าของร้านอินเทอร์เน็ต
3	กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ จำนวน 6 คน	ใช้การเลือกผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้รู้ แบบมีเกณฑ์และแบบ Snow ball เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย ผู้มีส่วนได้เสียหลักจากการนำนโยบายไปปฏิบัติ ได้แก่ ผู้ให้บริการโทรศัพท์ภาคเอกชน ภาครัฐ ผู้เชี่ยวชาญด้านการคุ้มครองเด็กออนไลน์ องค์การ UNICEF ผู้เชี่ยวชาญและนักวิจัย สถาบันแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาเด็กและครอบครัว NGOs ที่มีความเชี่ยวชาญหรือประสบการณ์ด้านนี้ไม่ต่ำกว่า 15 ปี

ผลการศึกษา

1. สาเหตุและความจำเป็นในการกำหนดนโยบายอินเทอร์เน็ตสำหรับการคุ้มครองเด็กทางออนไลน์ในประเทศไทย ในการศึกษาที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องระบุปัญหานโยบายให้ชัดว่า เป็นเรื่องใด เพื่อให้การดำเนินการตามนโยบายมีความละเอียดรอบคอบ เกิดประสิทธิผล [22] ผลการศึกษาคพบว่า ภัยและความเสี่ยงอินเทอร์เน็ต (Risks and Harms) ที่เป็นปัญหาสำคัญต่อเด็กไทยมี 4 ลักษณะ ได้แก่ (1) ภัยเกี่ยวกับเรื่องทางเพศ การแสวงหาผลประโยชน์และภาพลามกเด็ก (Child Exploitation and Child Pornography) (2) การกลั่นแกล้ง

ทางไซเบอร์ (Cyberbullying) (3) การพนันออนไลน์ (Internet Gambling) และ (4) เกมออนไลน์ (Game online) ในการศึกษาไม่พบข้อมูลสถิติที่เฉพาะเจาะจงเป็นทางการเกี่ยวกับภัยดังกล่าว เมื่อนำมาพิจารณาจากลักษณะรูปแบบของความเสี่ยงตามกรอบแนวคิดการศึกษาของ Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A. & Ólafsson, K. [23], Livingstone, S., Haddon, L., & Görzig, A. [24] และ Livingstone, S., Haddon, L. [25] แล้ว สามารถสรุปลักษณะพื้นที่ความเสี่ยง (Risks) ทางออนไลน์ ที่มีต่อเด็กไทยได้ตามภาพ

ความเสี่ยง	เด็กในฐานะผู้ถูกระทำ	เด็กในฐานะผู้มีส่วนร่วม	เด็กในฐานะผู้กระทำ
ด้านธุรกิจการค้า	การโฆษณา Spam mail การสนับสนุนทางการค้า	การติดตาม การเก็บรวบรวม ข้อมูลส่วนตัว	การพนัน การดาวน์โหลด เนื้อหาผิดกฎหมาย การโจมตีระบบคอมพิวเตอร์ (3)(4)
ด้านความก้าวร้าว	ความรุนแรง ความสยดสยอง น่ารังเกียจ เนื้อหาลักษณะ เกลียดชัง (2)	อยู่หรือร่วมในการกลั่นแกล้ง คุกคาม หรือเฝ้าติดตาม (2)	กลั่นแกล้งหรือคุกคามคนอื่น (2)
ด้านเพศ	ภาพลามก เนื้อหาทางเพศที่ เป็นอันตราย (1)	การพบคนแปลกหน้า อยู่หรือร่วมในการล่อลวง (1)	การสร้าง นำเข้าสิ่งซึ่งลามก (1)
ด้านคุณค่า	การเหยียดผิว ข้อมูลหรือคำ แนะนำที่มีอคติ	การทำร้ายตัวเอง การชักจูงเกลี้ยกล่อมที่ไม่พึง ปรารถนา	การให้คำแนะนำที่ผิด เช่น การฆ่าตัวตาย สนับสนุนการคลั่งหมอม

ภาพที่ 1 สรุปความเสี่ยงออนไลน์ที่มีต่อเด็กในประเทศไทยพิจารณาจากกรอบการศึกษาของ Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A. & Ólafsson, K. [23]

พื้นที่ปัญหาหรือรูปแบบความเสี่ยงทางออนไลน์ของเด็กไทย ได้แก่ กรณีข้อ (1) ด้านเพศ (Sexual) เป็นปัญหาหลักและรุนแรงที่สุด เด็กจะเกี่ยวข้องในทั้งสามกรณี คือ เป็นผู้กระทำ (Actor) ผู้ถูกระทำ (Recipient) หรือผู้มีส่วนร่วม (Participant) รองลงมาเป็นกรณีตามข้อ (2) ด้านความก้าวร้าว (Aggressive) ได้แก่ การกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ ในลักษณะที่เด็กเกี่ยวข้องได้ทั้งสามฐานะเช่นกัน แต่กรณีนี้เด็กสามารถสลับเปลี่ยนไปมาได้ระหว่างเป็นผู้กระทำหรือเหยื่อ ในลักษณะของวงจรการกลั่นแกล้ง เมื่อถูกระทำแล้วไปกลั่นแกล้งคนอื่นต่ออีกทอด ส่วนกรณี (3) และ (4) เป็นกรณีที่เด็กเป็นผู้กระทำ (Actor) ในการเข้าถึงความเสี่ยงเกี่ยวกับเรื่องธุรกิจการค้า (Commercial) ที่อาจมอมเมาตนเอง ได้แก่ การพนันออนไลน์ และการเสพติดเกมหรือเกมส์ที่มีเนื้อหารุนแรง ด้วยสภาพปัญหาดังกล่าวจึงเป็นที่มาของสาเหตุและความจำเป็นในการกำหนดนโยบาย ด้วยเหตุผล 3 ประการคือ

1.1 สภาพของปัญหา (Problem Identification) ช่วง พ.ศ.2545 เป็นต้นมา ปรากฏเหตุร้ายและความเสี่ยงที่เกิดขึ้นกับเด็กทางออนไลน์ มีความรุนแรงเพิ่มขึ้น โดยที่รัฐบาลไม่มีแนวทางนโยบายที่ชัดเจนหรือมีกฎหมายที่บังคับใช้โดยตรง

1.2 การตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาโดยรัฐบาล จากสภาวะการณ์ของปัญหาข้างต้น ใน พ.ศ.2550 รัฐบาล พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้ออกกฎหมายความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์มาปฏิบัติ แต่ก็ยังไม่ครอบคลุมในเรื่องภัยออนไลน์ กระทั่ง พ.ศ.2552 สมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ กำหนดแผนแม่บท

ICT ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2552-2556) ระบุถึง ความตระหนักและเล็งเห็นสถานการณ์ภัยคุกคามอาชญากรรมไซเบอร์ (Cyber Crime) รูปแบบใหม่ ที่มีต่อเด็กอันเกิดจากการใช้และพึ่งพาเทคโนโลยีการสื่อสารมากขึ้น ต่อเนื่องมาถึงแผนแม่บท ICT2020 (พ.ศ.2554-2563) รัฐบาลเล็งเห็นความจำเป็นในการจัดทำหรือยกร่างกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองเด็กและเยาวชนจากภัยที่เกิดขึ้นบนอินเทอร์เน็ตโดยตรง แต่ถูกยกเลิกภายหลังและใช้ “แผนดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ.2559 (Digital Thailand)” มาปฏิบัติแทน ในแผนนี้ได้ระบุถึงความสำคัญของภัยคุกคามไซเบอร์ อันเกิดขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ [26] จนกระทั่ง พ.ศ.2558 รัฐบาลพล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา เล็งเห็นความรุนแรงของปัญหา จึงสั่งการมอบหมายให้ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกระทรวงศึกษาธิการ ร่วมกันกำหนดมาตรการในการปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เรียกว่า “ยุทธศาสตร์ส่งเสริมและปกป้องคุ้มครองเด็กและเยาวชนในการใช้สื่อออนไลน์ พ.ศ. 2560-2564” พร้อมกับจัดตั้งศูนย์ประสานงานขับเคลื่อน ภายในส่วนราชการผู้รับผิดชอบด้วย [27]

1.3 การผลักดันจากองค์กรระหว่างประเทศและ NGOs นับตั้งแต่การประชุมสหภาพโทรคมนาคมโลก (ITU) ในเวที World Summit on the Information Society (WSIS) เมื่อ ค.ศ.2003 และ 2005 ณ กรุงเจนีวาและดูนิส ตามลำดับ ได้แสดงให้เห็นเป้าหมายการปกป้องเด็กในโลกไซเบอร์ขององค์กรระหว่างประเทศ และ NGOs โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ใน ค.ศ.2008 มีการดำเนินโครงการที่ชื่อว่า The Child Online Protection (COP) จัดตั้งคณะทำงานกลุ่มสภากาการปกป้องเด็กบนออนไลน์ (CWGCO) มีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินงานการคุ้มครองเด็กออนไลน์เป็นการเฉพาะ นอกจากนี้ยังมี NGOs ซึ่งเป็นภาคีสมาชิกที่มีบทบาทสำคัญในการทำงานระหว่างประเทศ อันได้แก่ องค์กร ECPAT International, องค์กร INHOPE ดำเนินโครงการ Fight against Child Sexual Abuse Material (CSAM) มูลนิธิ Path2Health ดำเนินโครงการป้องกันการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ องค์กร WeProtect Global Alliance แห่งประเทศอังกฤษ ดำเนินการโครงการป้องกันการแสวงหาผลประโยชน์ทางเพศกับเด็กทางออนไลน์ องค์กร Internet Watch Foundation (IWF) ดำเนินกิจกรรมในเรื่องการปกป้องเด็ก และกำจัดการละเมิดทางเพศในเด็ก [15, 28]

2. แนวทางการนำนโยบายอินเทอร์เน็ตสำหรับการคุ้มครองเด็กทางออนไลน์ในประเทศไทยไปปฏิบัติ และผลการดำเนินการตามนโยบาย ตั้งแต่ พ.ศ.2530-2560 สามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วงด้วยกัน โดยอาศัยเกณฑ์รูปแบบและกลไกที่ใช้ในการกำกับดูแลอินเทอร์เน็ต การปรับเปลี่ยนนโยบายหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง อันเป็นไปตามแนวทางการศึกษาของพิรงรอง รามสูต [17] พิรงรอง รามสูต และนิริมา คณานินันท์ [29] และบรรชา ลิมปสธิกรกิจ [30] ดังนี้

ยุคบุกเบิกอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย (พ.ศ.2530-2542) พบว่า ยังไม่มีนโยบาย กฎหมาย มาตรการ หรือการนำนโยบายไปปฏิบัติในการดูแลปกป้องคุ้มครองเด็กออนไลน์ที่ชัดเจน ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC) เป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการกำหนดนโยบาย และแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติให้แก่รัฐบาลในภาพรวม ผลการปฏิบัติค้นพบปัญหาสำคัญว่า หน่วยงานผู้ปฏิบัติระดับกระทรวง ทบวง กรม ยังมีความเข้าใจไม่ชัดเจนถึงความสำคัญและระดับของนโยบาย/แผน เกิดการตีความการนำนโยบายไปปฏิบัติไปในแนวทางที่แตกต่างกันตามที่หน่วยเข้าใจ ทำให้การปฏิบัติตามนโยบาย ไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

ยุคที่สอง การกำกับดูแลอินเทอร์เน็ตโดยองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ (พ.ศ.2543-2549) ในห้วงนี้ มีการจัดตั้งคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กทช.) ทำหน้าที่กำกับดูแลนโยบายอินเทอร์เน็ตในภาพรวม รัฐบาลขณะนั้นออกกฎหมายการปกป้องคุ้มครองเด็กทั่วไปเป็นครั้งแรก ด้วยประสงค์ให้เหมาะสม

สอดคล้องกับสภาพสังคม และเป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่บังคับใช้ควบคู่กัน รวมถึงอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ต่อมาใน พ.ศ.2545 เกิดการจัดตั้ง กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (MICT) ด้วยเป้าหมายและคาดหวังให้เป็น “เจ้าภาพกลาง” ที่จะจัดการกับเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมบนอินเทอร์เน็ต หรือหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ด้วยก่อนหน้านี้ไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง ผลการนำนโยบายไปปฏิบัติพบว่า มีหลายหน่วยงานร่วมปฏิบัติ แต่แนวทาง ขั้นตอนและวิธีการทำงานแตกต่างกัน ขณะที่ บทบาทหน้าที่ก็มีความซ้ำซ้อน ขาดการบูรณาการแผนงานด้าน ICT รวมทั้ง กลไกประสานงานที่ชัดเจนในการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ การบริหารโครงการด้าน ICT ในภาพรวมยังด้อยประสิทธิภาพ โดยมีลักษณะต่างกันต่างทำคนละทิศทาง บางเรื่องเกิดการละเลยและเกี่ยงงานกัน การนำนโยบายไปปฏิบัติขาดเอกภาพ รวมถึง ขาดระบบการติดตามประเมินผลอย่างจริงจัง

ยุคที่สาม การกำกับดูแลโดยผ่านกฎหมายเฉพาะ (พ.ศ.2550-ปัจจุบัน) สถานการณ์ความรุนแรงในการก่ออาชญากรรมไซเบอร์ที่มีต่อเด็กยังมีแนวโน้มสูงขึ้น ผลการนำนโยบายไปปฏิบัติพบว่า การดำเนินงานเน้นเฉพาะเป้าหมายของแต่ละหน่วยงานหรือองค์กรเช่นเดิม ยังไม่มีเป้าหมายร่วมกัน ไม่มีการศึกษาวิจัยถึงผลกระทบจากการใช้สื่อออนไลน์ อีกทั้ง ไม่สามารถจัดทำโครงการรณรงค์ทางสังคม การพัฒนาองค์ความรู้ หลักสูตร และการฝึกอบรมสำหรับผู้เกี่ยวข้องได้อย่างเป็นระบบแล้วขยายการดำเนินงานให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่อยู่ใกล้ตัวเด็กมากที่สุด

กล่าวโดยสรุป การนำนโยบายเรื่องนี้ไปปฏิบัติ เมื่อพิจารณาจากเกณฑ์ การก่อให้เกิดผลผลิต (Outputs) พบว่า ประเทศไทยไม่มีนโยบายอินเทอร์เน็ตสำหรับการคุ้มครองเด็กออนไลน์โดยเฉพาะเจาะจง การสำรวจสถานการณ์ภัยและความเสี่ยง ตลอดจน สถิติ/ปริมาณการเกิดเหตุในอินเทอร์เน็ตที่มีต่อเด็กไทยยังมีแนวโน้มสูงขึ้นรุนแรงมากขึ้น ไม่สามารถแก้ไขปัญหานโยบายและสร้างความพึงพอใจแก่ผู้รับบริการนโยบายได้ ขาดแนวทางการป้องกันภัยอินเทอร์เน็ต (Internet Safety Program) ให้ผู้เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง เมื่อพิจารณาประกอบกับเกณฑ์ความพอเพียง (Adequacy) พบว่า นโยบายยังขาดความครบถ้วนในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติให้สอดคล้องตามมาตรฐานสากลขั้นต่ำ ตามกรอบ WeProtect Model ขององค์กร UNICEF [31] นอกจากนี้ ยังขาดการบัญญัติกฎหมายที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานเพื่อแก้ไขภัยและความเสี่ยงออนไลน์รูปแบบใหม่ เช่น การพนันออนไลน์ การกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ การปกป้องข้อมูลส่วนตัว และการล่อลวงเด็กออนไลน์ การนัดพบทางเพศผ่านออนไลน์ หรือการเข้าถึงเนื้อหาผิดกฎหมาย อันตรายหรือไม่เหมาะสม เป็นต้น ในขณะที่ยุทธศาสตร์การส่งเสริมและปกป้องคุ้มครองเด็กและเยาวชนในการใช้สื่อออนไลน์ (พ.ศ.2560-2564) ที่นำมาปฏิบัติ ก็ไม่ได้มีเนื้อหาครอบคลุม ครบถ้วนเพียงพอจะแก้ไขปัญหาย่อยออนไลน์ในทุกรูปแบบ ขาดการศึกษาติดตามสถานการณ์ สถิติข้อมูล การประเมิน วิเคราะห์ภัยและความเสี่ยงอินเทอร์เน็ต ตลอดจน การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งปรากฏว่า หน่วยงานร่วมปฏิบัติขาดการประสานงานและบูรณาการการทำงาน ขาดกระบวนการเยียวยาเหยื่อและเด็กที่กระทำผิด มีกระบวนการยุติธรรมที่ไม่เป็นมิตรกับเด็ก ส่งผลให้การนำนโยบายไปปฏิบัติไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในการปกป้องคุ้มครองเด็กทางออนไลน์ [32-33]

3. ปัจจัยที่มีผลต่อความล้มเหลวของการนำนโยบายอินเทอร์เน็ตสำหรับการคุ้มครองเด็กไปปฏิบัติ ผลการศึกษา ค้นพบปัจจัยที่ยืนยันได้จากกรอบแนวคิดเบื้องต้นและการทบทวนวรรณกรรม จำนวน 6 ปัจจัย และค้นพบปัจจัยเพิ่มเติม อีก 2 ปัจจัย ดังนี้

3.1 ความชัดเจนครอบคลุมของนโยบายพบว่า การกำหนดนโยบายขาดความชัดเจนในการระบุประเด็นปัญหา (Identified Problems) ทั้งขาดข้อมูลที่เพียงพอจากทุกภาคส่วน นโยบายถูกลดรูป (Deformation) เหลือเพียงปัญหาเรื่องสื่อออนไลน์และเนื้อหาผิดกฎหมาย ขาดการพิจารณาปัญหาในทุกมิติ อย่างรอบด้านว่า เด็กเป็นได้ทั้งเหยื่อ ผู้กระทำผิด (Delinquency) หรือผู้มีส่วนร่วม ทำให้นโยบายที่ผ่านมามีความคลุมเครือ กระจัดกระจาย อยู่ในหลายหน่วยงานเกิดการตีความนโยบายและการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติแตกต่างกันตามมุมมองของผู้ปฏิบัติ นอกจากนี้ แผนงานและโครงการยังขาดความชัดเจน ต่อเนื่อง เชื่อมโยง สนับสนุนซึ่งกันและกัน ทั้งภาครัฐและเอกชน

3.2 ด้านสมรรถนะของหน่วยปฏิบัติ การที่ไม่มีหน่วยงานเจ้าภาพรับผิดชอบโดยตรงมาก่อน ค้นพบว่า เกิดปัญหาการสร้างความสัมพันธ์ดั้งเดิมจากหน่วยงานร่วมปฏิบัติ ทำให้ขาดความสามารถในการประสานความร่วมมือ การระดมการสนับสนุน ในขณะที่ กรมกิจการเด็กและเยาวชน หน่วยงานรับผิดชอบในปัจจุบัน ขาดความพอเพียงด้านทรัพยากรบุคคล เงินทุน และผู้ผลักดันสำคัญ (Actor)

3.3 ด้านผู้ปฏิบัติงานระดับล่างพบว่า ขาดความรู้ ทักษะ ความชำนาญ ในการปกป้องคุ้มครองเด็ก มีทัศนคติและมุมมอง การยอมรับต่อนโยบายที่แตกต่างกันไปตามการตีความของตน และเลือกที่จะปฏิบัติตามนั้น ทำให้แนวทางและวิธีการปฏิบัติงานไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เกิดการเกี่ยงงาน ผลักภาระ ทำให้ผลการปฏิบัติงานไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์นโยบาย

3.4 การสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่น ภาคเอกชนและผู้มีส่วนได้เสีย พบปัญหาขาดการสนับสนุน ร่วมมือ ช่วยเหลือหรือมีส่วนร่วมปฏิบัติอย่างเต็มที่ ในการดำเนินกิจกรรม โครงการการสร้างการตระหนักรู้สาธารณะ (Public Awareness) หรือการฝึกอบรมให้ความรู้ที่ต่อเนื่องจริงจัง ซึ่งต้องใช้งบประมาณสูง ในการดำเนินการรัฐบาลไม่ได้จัดตั้งศูนย์ประสานงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนไม่มีนโยบายเชิงบวกเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ภาคเอกชน และเน้นบทบาทความสำคัญกับการมีส่วนร่วมจากผู้ปกครอง และครอบครัวด้วย

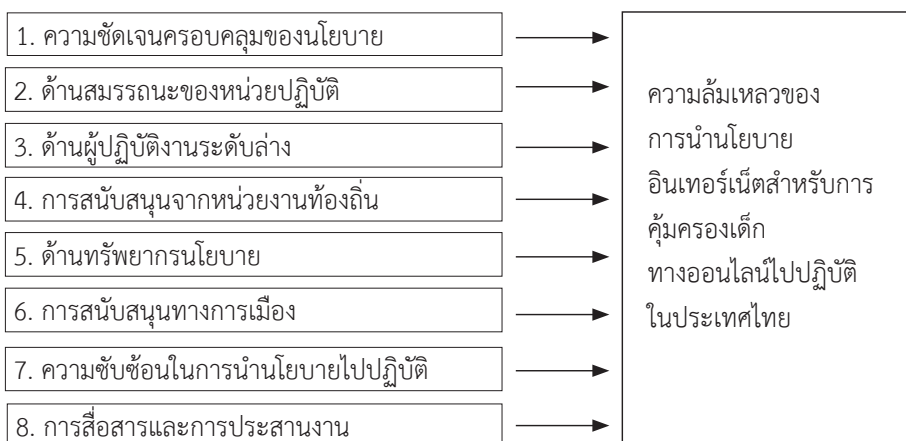
3.5 ด้านทรัพยากรนโยบาย ค้นพบว่า งบประมาณนโยบายภาครัฐไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน ทั้งในด้านปริมาณและเชิงคุณภาพ ส่งผลให้หน่วยปฏิบัติขาดสมรรถนะ (Competency) และความสามารถ (Capability) ในขณะที่ งบประมาณที่ได้รับส่วนใหญ่จะถูกใช้เพื่อจัดซื้อ วัสดุ อุปกรณ์ สร้างอาคารสถานที่ มากกว่าการลงทุนในกิจกรรมเพื่อเด็ก ปรากฏว่า งบลงทุนถึงตัวเด็กจริงได้รับเพียง 2 บาท/คน/ปี เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ จึงไม่ตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาที่มีความสำคัญเร่งด่วน

3.6 การสนับสนุนทางการเมืองพบว่า ขาดการสนับสนุนทางการเมืองจากรัฐบาลและมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองบ่อยครั้ง ส่งผลให้นโยบายและการนำไปปฏิบัติขาดความต่อเนื่อง นโยบายมักจะถูกละเลยในช่วงที่รัฐบาลหรือผู้นำ เผชิญปัญหาทางการเมือง หรือปัญหาด้านเศรษฐกิจ ในขณะเดียวกัน การปฏิบัติก็มักถูกเบี่ยงเบน แปรเปลี่ยนเป้าหมาย ให้เป็นไปเพื่อสนองตอบผลประโยชน์ทางการเมืองและความมั่นคงของรัฐบาล มากกว่าเป้าหมายในการปกป้องคุ้มครองเด็กที่เป็นประโยชน์สาธารณะ

3.7 ความซับซ้อนในการนำนโยบายไปปฏิบัติ การศึกษาพบว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติเกี่ยวข้องกับหน่วยงานจำนวนมากที่มีอำนาจหน้าที่ แนวทางการปฏิบัติ กฎระเบียบ และสายการบังคับบัญชาแตกต่างกัน เป็นเหตุให้เกิดจุดที่จะต้องพิจารณาตัดสินใจจำนวนมากเช่นกัน จึงทำให้กระบวนการปฏิบัติมีความยุ่งยากสลับซับซ้อน มุ่งเน้นเป้าหมายเฉพาะหน่วยงาน ไม่มีเป้าหมายร่วมกันอย่างจริงจัง

3.8 การสื่อสารและการประสานงานพบว่า เกิดปัญหาการติดต่อสื่อสารทั้งในหน่วยงานผู้ปฏิบัติเดียวกัน และต่างหน่วยงาน ขาดการประสานงานกับภาคเอกชน ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต (ISPs) หรือหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายยังมีความอ่อนแอ อีกทั้ง ถูกเสริมให้ด้อยลงด้วยการขาดแคลนทรัพยากรการบริหาร

ความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติมีสาเหตุสำคัญจากการขาดนโยบาย กฎหมายที่ชัดเจน เป็นการเฉพาะ มีหน่วยงานร่วมปฏิบัติจำนวนมากแต่ขาดการบูรณาการ สนับสนุนซึ่งกันและกัน ต่างคนต่างทำ ขาดจุดประสานงาน (Focal Point) และยังไม่มีหน่วยงานเจ้าภาพโดยตรงสำหรับประสานการปฏิบัติ จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติ สามารถสรุปผลการศึกษาได้ตามแผนภาพ

ภาพที่ 2 สรุปปัจจัยที่มีผลต่อความล้มเหลวของการนำนโยบายอินเทอร์เน็ตสำหรับการคุ้มครองเด็กไปปฏิบัติ

อภิปรายผลการศึกษา

นโยบายการคุ้มครองเด็กทางออนไลน์ เป็นประเด็นสากลที่นานาชาติให้ความสำคัญอย่างมาก และนำมาปฏิบัติอย่างจริงจังทุกภาคส่วน โดยเฉพาะ การป้องกันมิให้เด็กตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมไซเบอร์ ประเทศไทยได้รับเอาพันธกรณีจากสหภาพโทรคมนาคมโลกตั้งแต่ พ.ศ.2546 ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับสถานการณ์ด้านปัญหาเริ่มปรากฏเหตุความร้ายแรง และการบัญญัติกฎหมายคุ้มครองเด็กทั่วไป ปัญหานโยบายถูกละเลยมองข้ามตลอดมา จะเห็นได้จากการที่รัฐบาลไม่ได้ปฏิบัติตามพันธกรณีด้วยการกำหนดนโยบายและนำมาปฏิบัติตั้งแต่ในระยะแรกของยุคที่สอง ถึงแม้จะมีเจตจำนงทางการเมืองและความพยายามของบางรัฐบาลก็ตาม การนำนโยบายอินเทอร์เน็ตไปปฏิบัติที่ผ่านมามีความมุ่งเน้นเป้าหมายความสำเร็จเชิงธุรกิจที่มีแนวคิดว่าพัฒนาการด้านเศรษฐกิจ ย่อมจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมโดยปริยาย [34] โดยละเลยประเด็นความปลอดภัยบนอินเทอร์เน็ตไว้เบื้องหลัง การเกิดขึ้นของนโยบายคุ้มครองเด็กออนไลน์ใน พ.ศ.2558 ก็ด้วยการผลักดันจากเครือข่ายผู้ปกครองที่ได้รับผลกระทบเป็นหลัก มากกว่าความมุ่งมั่นของรัฐบาลเอง ทำให้ขาดการมีส่วนร่วมจากผู้เกี่ยวข้อง มาตรฐานนโยบายไม่ชัดเจนครอบคลุมสัมพันธ์กับต้นเหตุ และสภาพของปัญหาอย่างแท้จริง ส่งผลต่อความล้มเหลวของนโยบาย ยืนยันได้จากตัวแบบการนำนโยบายไปปฏิบัติของ Van Meter &

Van Horn [35], Lane, J. E. [36] ฐาปนีย์ เผือกสุวรรณ [37] สุรพล เสียนสลาย [38] Vicks, M. E. [39] Fong, W. W. [40] Morrison, S. D. [41] Settles, M. A. [42] Krutwaysho, O. [43] Bempah, O. S. B. [44] และเป้าหมายนโยบายควรเน้นไปที่การตอบสนองของสังคมที่มีต่อภัยคุกคามเด็กและผลกระทบที่เกิดมากกว่าเรื่องแนวโน้มอาชญากรรม สนับสนุนได้จากการศึกษาของ Diesman, W. W. [45]

กลุ่มปัจจัยด้านการปฏิบัติ (Implementation Factors) ประกอบด้วย ปัจจัยด้านสมรรถนะของหน่วยปฏิบัติ สนับสนุนจากตัวแบบทางการเมืองผสมผสานตัวแบบทางการบริหารของวอร์เดซ จันทรศร [46] Cheema, G. S. & Rondinelli, A. D. [47] ชันภัทร โคตรสิงห์ [48] ไพศาล บรรจุสุวรรณ [49] รัชยา รัตนถาวร [50] และ Temchavala, K. [51] แต่มีความแตกต่างจากผลการศึกษาของวีโรจน์ เชนรัมย์ [52] ที่พบว่า หน่วยปฏิบัติกรณีนั้น ถึงแม้จะมีจำนวนมากแต่ก็เป็นหน่วยงานราชการอยู่ในกระทรวงเดียวกัน มีการกำหนดและสร้างมาตรฐานการปฏิบัติขึ้นมาอย่างชัดเจน ทำให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติ ในขณะที่ หน่วยร่วมปฏิบัติจากการศึกษาขึ้นอยู่กับหลายหน่วยงานหลายกระทรวงทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรต่างประเทศ จึงมีความยุ่งยากในการดำเนินงานมากกว่า อีกปัจจัย คือ ด้านผู้ปฏิบัติงานระดับล่าง การที่บางหน่วยงานมีหน้าที่รับผิดชอบการปฏิบัติโดยตรง แต่เนื่องจากทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานระดับล่าง มีมุมมองว่า ไม่ใช่หน้าที่ของตน หรือไม่เห็นด้วยกับสาระและวิธีการปฏิบัติ เกิดการปฏิเสธตั้งแต่แรกอยู่แล้ว จึงเป็นอุปสรรคอย่างมาก ขณะเดียวกันก็ยิ่งแย่ลงด้วยแนวทางการปฏิบัติแบบราชการในลักษณะสั่งการทางเดียวจากบนลงล่าง (Top-down) ขาดการสื่อสารนโยบายลักษณะข้อมูลสะท้อนกลับ จึงทำให้ผู้บริหารไม่รับรู้ถึงสภาพปัญหาข้อขัดข้อง ยืนยันผลการศึกษากับตัวแบบของ Mazmanian, A.D. & Sabatier, A.P. [53] ที่ให้ความสำคัญกับทักษะของผู้นำและการยอมรับนโยบายของผู้มีอำนาจนโยบายไปปฏิบัติ ที่ต้องผูกพันกับเป้าหมายนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลการศึกษาที่สนับสนุนได้จาก Pressman, J. L. & Wildavsky, A. [54] และ Sorg, J. D. [55] ระบุถึงกระบวนการแปลงนโยบายเป็นโครงการหรือกิจกรรมนั้น มีความซับซ้อนยุ่งยาก ดังนั้น การตีความของผู้ปฏิบัติงานระดับล่างส่งผลอย่างมากต่อผลการปฏิบัติที่ล้มเหลว อย่างไรก็ตาม ผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างจะมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการแก้ไขปัญหาการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ หากแต่งตั้งที่ปรึกษาที่เป็นความลับ เช่น ครูประจำชั้นหรือครูแนะแนว ไว้ที่โรงเรียน ยืนยันได้จากการศึกษาของ Lambrechts, L. [56] ในส่วนปัจจัยด้านทรัพยากรนโยบายนั้น หากมีอย่างจำกัดจนไม่เพียงพอต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ ย่อมส่งผลต่อความสำเร็จของเป้าหมายนโยบาย ในขณะเดียวกัน การจัดลำดับความสำคัญของแผนงานก่อนหลังและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน โดยไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปแบบงบประมาณเสมอไป อาจมีลักษณะเป็นกิจกรรมที่สนับสนุน เช่น การช่วยเหลือทางเทคนิค โปรแกรมการฝึกอบรมก็ได้ ซึ่งในการศึกษานี้พบว่า หน่วยปฏิบัติส่วนมาก มักจะมุ่งเน้นไปทรัพยากรที่ตัวเงินมากกว่า เมื่อเกิดความขาดแคลนปัจจัยด้านทรัพยากรจะส่งผลให้เกิดความล้มเหลวในการปฏิบัติ ทำให้ต้องมีการปฏิบัติงานต่อไปอีก ย่อมเป็นผลให้ต้องใช้งบประมาณเพิ่มมากขึ้นด้วย ปัจจัยนี้ยืนยันได้จากงานของ Goggin, M. L. [57] Morah, E. U. [58] ฐาปนีย์ เผือกสุวรรณ [59] อนึ่ง ปัจจัยด้านความซับซ้อนในการนำนโยบายไปปฏิบัติ เป็นปัจจัยที่ค้นพบใหม่จากการศึกษา มีข้อสังเกตว่า ระบบราชการของไทยมีความใหญ่โต อู้วย้าย มักขยายหน่วยงานเพิ่มเติมจำนวนมาก โครงสร้างของหน่วยงานราชการเองมีลักษณะแบบแนวดิ่งมีสายการบังคับบัญชายาว ทำให้มีจุดเชื่อมต่อ (Nodes) ในการพิจารณาตัดสินใจมาก แต่ไม่มีความยืดหยุ่น ประกอบกับ ขอบรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง ทำให้ระบบการทำงานแบบราชการเป็นอุปสรรคต่อการทำงานระหว่างหน่วยงานที่หลากหลายเหล่านี้

ส่วนปัจจัยด้านการสื่อสารและการประสานงานนั้น ด้วยเหตุนโยบายการคุ้มครองเด็กออนไลน์เป็นนโยบายด้านสังคมที่ต้องบูรณาการทำงานร่วมกันหลายหน่วยงานอันแตกต่างและหลากหลายด้านกระบวนการปฏิบัติ โดยเหตุที่ปัจจุบันยังไม่มี “จุดร่วมการทำงานระดับชาติ” (National Focus) ตามข้อเสนอขอ UNICEF ย่อมทำให้หน่วยงานร่วมปฏิบัติเหล่านั้นบกพร่องในการประสานการปฏิบัติและกำหนดทิศทางการทำงานร่วมกัน ด้วยเหตุนี้ ยังมีหน่วยงานมากเท่าใด ก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการจัดสภาพสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงส่งต่อทรัพยากรอย่างเพียงพอและคาดหมายได้ อันจะเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากกระบวนการห่วงโซ่ระบบราชการที่ยาวและการพึ่งพาทรัพยากรระหว่างกัน สนับสนุนได้จากผลการศึกษาของ Poonwong, T. [60] ระบุว่า การสื่อสารที่ส่งต่อความสำเร็จของการปฏิบัติอยู่ที่การสื่อสารระหว่างองค์กรและสื่อสารมวลชน ส่วนนิโรจน์ เชนรัมย์ [52] ระบุว่า การติดต่อสื่อสารต้องรวดเร็ว ทั้งการติดต่อสื่อสารภายในองค์กรและภายนอกองค์กร ผลการศึกษานี้มีข้อค้นพบเพิ่มเติมว่า การที่จะทำให้นโยบายคุ้มครองเด็กออนไลน์ประสบผลสำเร็จ จะต้องให้เกิดการติดต่อสื่อสารตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ระหว่างเด็กและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติ และจะเป็นตัวแปรความสำคัญต่อการป้องกันภัยอย่างได้ผล นอกจากนี้ ยังต้องทำให้เกิดความร่วมมือใน 3 ระดับที่สูงขึ้น คือ ระดับนานาชาติ นวัตกรรมด้านสถาปัตยกรรม และกฎเกณฑ์ของผู้ใช้งาน สนับสนุนจากผลการศึกษาของ Losenicky, H.K. [61]

กลุ่มปัจจัยภายนอก (External Factors) ประกอบด้วย ปัจจัยด้านการสนับสนุนทางการเมือง ต่อนโยบาย มีผลยืนยันจากตัวแบบทางการเมืองของ Allison, G. [62] Dye, R. T. [63] Sharkansky, I. [64] ระบุว่า ต้องมีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากผู้ทรงอิทธิพล หรือเงื่อนไขทางการเมือง และยืนยันจากการศึกษาของซัชชญา อัศววิเรช [65] อย่างไรก็ดีตาม ปัจจัยนี้ไม่ใช่สิ่งเดียวอันเพียงพอจะทำให้นโยบายทางสังคมประสบผลสำเร็จ ในขณะที่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจมักมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายมากกว่าปัจจัยทางการเมือง ดังนั้น การนำนโยบายลักษณะเช่นนี้ไปปฏิบัติที่ประสบผลสำเร็จ จึงต้องได้รับการสนับสนุนทางการเมืองอย่างเข้มแข็ง ยืนยันได้จากการศึกษาของ Hofferbert, R. I [66] และปัจจัยสุดท้ายด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่น ภาคเอกชนและผู้มีส่วนได้เสีย จะมีบทบาทสำคัญแก่ทั้งทำให้การปฏิบัติเกิดการยึดโยงและมีส่วนรวมจากสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาคอุตสาหกรรมอินเทอร์เน็ต ที่มีอิทธิพลด้านธุรกิจและเทคโนโลยี ย่อมพยายามเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอประเด็นนโยบายมากขึ้นจึงมีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือกระบวนการปฏิบัติต่าง ๆ เช่น การกำกับดูแลตนเอง (Self-regulation) หรือการระบุนัยหรือความเสี่ยงของเด็ก ปัจจัยนี้สนับสนุนได้จากงานของ Livingstone, S., Haddon, L. [23-25] ที่เสนอว่า ภาคอุตสาหกรรมจะมีบทบาทด้านบวกในการสร้างเนื้อหาที่ส่งเสริมพัฒนาศักยภาพของเด็กให้เหมาะสมแก่วัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การออกแนวทางระดับความปลอดภัยให้มากที่สุดและการรักษาความเป็นส่วนตัวของเด็กที่ใช้บริการสูงสุด (Maximum amount of Security and Highest Level of Privacy) จะเป็นผลให้การคุ้มครองเด็กออนไลน์เกิดผลสำเร็จได้ง่ายขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงนโยบาย

1.1 นอกเหนือจากการกำหนดนโยบาย “แกนกลาง” ที่ชัดเจนและครอบคลุมในการปฏิบัติให้เป็นวาระแห่งชาติ รัฐจะต้องกำหนดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบเป็นเจ้าภาพโดยตรง เพื่อกำหนดแนวทางในการปกป้องคุ้มครองเด็ก (Child Online Protection หรือ COP) พร้อมจัดให้มี “จุดร่วมการทำงานระดับชาติ (Nation Focus)” ทำหน้าที่ประสานการปฏิบัติ และกำหนดทิศทางการทำงานร่วมกัน

1.2 รัฐบาลต้องเร่งรัดการออกกฎหมายการปกป้องคุ้มครองเด็กทางออนไลน์จากภัยและความเสี่ยงรูปแบบใหม่ ๆ ที่จำเป็นอย่างเร่งด่วน

1.3 รัฐบาลต้องสร้างกลไก ที่มีประสิทธิภาพ ภายใต้การกำกับควบคุม เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุประสิทธิภาพตามแผนงาน นโยบาย ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติ และต้องทำให้เกิดเครือข่ายที่เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและเอกชนในรูปแบบหุ้นส่วนการทำงาน ที่เรียกว่า Public-Private Partnership (PPPs)

2. การเชิงวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมลงลึกในเรื่องนโยบายภายใต้กรอบมุมมองของสตรีนิยม ที่พบว่าเด็กหญิงมักจะเด็กเป็นเหยื่อมากกว่าเด็กชาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเด็น การกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ การเฝ้าติดตามทางไซเบอร์ การล่อลวงทางเพศ และภาพลามกเด็ก ซึ่งยังไม่มีการวิจัยในประเทศไทยมากนัก ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

2.2 ควรมีการศึกษานโยบายสาธารณะเปรียบเทียบ ในประเทศที่ประสบผลสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ที่มีรูปแบบการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกัน ทั้งในประเทศพัฒนาแล้ว และกำลังพัฒนา เพื่อวิเคราะห์ หาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติ รวมถึง การถ่ายโอนนโยบายอินเทอร์เน็ต (Policy Transfer) ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- [1] The World Bank. (2006). *Information and Communications for Development: Global Trends and Policies 2006*. Washington DC: The World Bank Group.
- [2] The World Bank. (2009). *Information and Communications for Development: Extending Reach and Increasing Impact*. Washington DC: The World Bank Group.
- [3] Kasemsuk, J. (2011). *Communication and Social Change*. Bangkok, Thailand: Chulalongkorn University Press.
- [4] Internetworldstats. (2017). *Internet Usage in Asia*. Retrieved January 20, 2019, from: <https://www.internetworldstats.com/stats3.htm>.
- [5] National Statistical Office. (2017). *Summary of Important Results. Survey of the Use of Information and Communication Technology in the Household*. Retrieved January 10, 2019, from: http://www.mict.go.th/download/article/article_20100826151835.pdf (In Thai)
- [6] Ramajitti Institute. (2010). *Survey of Youth and Youth Situation in the Year 2008-2009*. Bangkok: Ramajitti Institute. (In Thai)
- [7] Rodma, K. (2013). *Survived Legal Problems on the Enforcement of Child Pornography on the Internet*. (Master's thesis). National Institute of Development Administration, Bangkok. (In Thai)
- [8] Masathienwong, C. (2016). *The Project to Study the Status of Children and Youth in 53 Provinces*. Bangkok: Ramajitti Institute. (In Thai)

- [9] Smyth, M. S. (2008). *Child Pornography on the Internet: An International "Crisis" from a Canadian Perspective* (Unpublished doctor dissertation). York University.
- [10] Tudkuea, T., & Laeheem, K. (2018). *Development of Structural Equation Modeling of Cyber Bullying Behavior among Students in a Community College in the Southern Part of Thailand*. *Parichart Journal Thaksin University*, 31(1), 201-220.
- [11] Tudkuea, T., & Sabaiying, M. (2017). *Patterns, Effects and Coping with Cyber Bullying among Students of a College in the Southern Part of Thailand*. *Journal of Behavioral Science for Development*, 9(2), 220-236.
- [12] Tudkuea, T., & Laeheem, K. & Sittichai, R. (2019). *A Study of Problems and Causes for Cyber Bullying Behaviors among Secondary School Students in the Three Southern Border Provinces*. *Parichart Journal Thaksin University*, 32(2), 157-167.
- [13] Uaamnoey, J. (2007). *Factors at Risk of Becoming a Female Crime Victim of Thai Women*. Bangkok: Chulalongkorn University Publishing House. (In Thai)
- [14] Olawuyi, J. O., & Mgbole, F. (2012). *Technological Convergence*. *Science Journal of Physics*, 1-5. Retrieved January 25, 2018, from: Retrieved from <https://www.sjpub.org/sjp/sjp-221.pdf>.
- [15] International Telecommunication Union. (2010). *Child Online Protection; Statistical Framework and Indicators*. Retrieved February 12, 2018, from: https://www.itu.int/dms_ub/itu-d/opb/ind/D-IND-COP.01-11-2010-PDF-E.pdf.
- [16] Hazelwood, D.S., & Magnin, K.S. (2013). *Cyber Stalking and Cyber Harassment Legislation in the United States: A Qualitative Analysis*. *International Journal of Cyber Criminology*, 7(2). Retrieved March 11, 2017, from: <http://www.cybercrimejournal.com/hazelwoodkoonmagninijcc2013vol7issue2.pdf>.
- [17] Ramasoota, P. (2013). *Internet Content Supervision*. Bangkok: Chulalongkorn University Publishing House. (In Thai)
- [18] Ministry of Social Development and Human Security. (2014). *Convention on the Rights of Children Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child*. Bangkok: Office of Child Health Promotion and Protection Underprivileged Youth and the Elderly. (In Thai)
- [19] Miles, M. B., & Huberman, A.M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*: Sage Publications, Inc.
- [20] Chaiaumporn, S. (2013). *Qualitative Research for Development: Concepts, Methods and Applications*. Bangkok: Prayoonsarn Thai. (In Thai)
- [21] Chantawanit, S. (2000). *Qualitative Research Methods* (9th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Publishing House. (In Thai)

- [22] Nimpanich, J. (2009). *Policy Analysis: Scope, Concepts, Theory and Example cases* (4th ed.). Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University Press. (In Thai)
- [23] Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2011). *Risks and Safety on the Internet: The Perspective of European Children: Full Findings and Policy Implications from the EU Kids Online Survey of 9-16 Year old and Their Parents in 25 Countries*. Retrieved January 8, 2018, from: [http://eprints.lse.ac.uk/33731/1/Risks%20and%20safety%20on%20the%20internet\(lsero\).pdf](http://eprints.lse.ac.uk/33731/1/Risks%20and%20safety%20on%20the%20internet(lsero).pdf).
- [24] Livingstone, S., Haddon, L., & Görzig, A. (2012). *Children, Risk and Safety on the Internet: Research and Policy Challenges in Comparative Perspective*. Bristol: Policy Press.
- [25] Livingstone, S., & Haddon, L. (2012). *Theoretical Framework for Children's Internet Use*. Retrieved January 8, 2017, from: http://eprints.lse.ac.uk/55436/1/Livingstone_Haddon_Theoretical-framework-for-children%27s-internet-use_2012.pdf.
- [26] Ministry of Information and Communication Technology. (2016). *Digital Development Plan for Economy and Society*. Bangkok: n.p. (In Thai)
- [27] Department of Children and Youth Affairs. (2016). *Strategy to Promote and Protect Children and Youth in the Use of Online Media. 2017-2021*. Bangkok: n.p. (In Thai)
- [28] International Telecommunication Union. (n.d.). *Committed to Connecting the World*. Retrieved January 18, 2019, from: <https://www.itu.int/en/ITU/Cybersecurity/Documents/Introduction%20to%20the%20Concept%20of%20IT%20Security.pdf>.
- [29] Pirongrong, R., & Kananidhinan, N. (2004). *Internet Content Supervision*. Research papers presented to Chulalongkorn University. (In Thai)
- [30] Limpasathiragit, B. (2006). *Problems and Obstacles in Internet Media Content Governance by Government Agencies*. Research Report to the Faculty of Communication Arts Chulalongkorn University. (In Thai)
- [31] Unicef. (2016). *Child Protection in the Digital Age Strengthening Child Protection Systems Series, No. 6 UNICEF EAPRO, Bangkok, 2016*. Retrieved January 8, 2018, from: https://www.unicef.org/eapro/Child_Protection_in_the_Digital_Age.pdf.
- [32] Unicef. (2016). *Guide to Using the Child Online Safety Assessment Tool*. Retrieved January 8, 2018, from: https://www.unicef.org/csr/files/Guidance_Document_UNICEF_Child_Online_Safety_Assessment_Tool_for_consultation.pdf.
- [33] We PROTECT Global Alliance. (2016). *The WePROTECT Global Alliance Our Strategy to End the Sexual Exploitation of Children Online*. Retrieved January 8, 2018, from: <https://static1.squarespace.com/static/5630f48de4b00a75476ecf0a/t578408b5f7e0ab851b789e14/1479254482761/WePROTECT+Global+Alliance+Strategy.pdf>.

- [34] Chailangsi, P., Juito, S., & Somsue, C. (2013). *The Policy Implementation of Social: A Case Study of the Permanent Secretary, Ministry of Social Development and Human.* *Modern Management Journal Sukhothai Thammathirat Open University*, 11(2), 151-164. (In Thai)
- [35] Van Meter & Van Horn. (1975). *The Policy Implementation Process: A Conceptual Framework.* Administration and Society.
- [36] Lane, J. E. (1995). *The Public Sector: Concepts Models and Approach.* New York: Sage.
- [37] Phueksuwan, T. (2014). *Compulsory Licensing Policy Implementation in Thailand* (Unpublished doctoral dissertation). National Institute of Development Administration, Bangkok. (In Thai)
- [38] Seansalai, S. (1996). *Analysis of Factors Affecting Policy Implementation: A case Study of Agricultural Land Reform.* (Unpublished doctoral dissertation). National Institute of Development Administration, Bangkok. (In Thai)
- [39] Vicks, E. M. (2013). *An Examination of Internet Filtering and Safety Policy Trends and Issues in South Carolina's K-12 Public Schools (Doctor dissertation).* Nova Southeastern University. Retrieved January 18, 2017, from: ProQuest Education Journals Database.
- [40] Fong, W. W. (2012). *Policy Implementation and Teacher Cognition: ICT in Education in Hong Kong Secondary Schools (Doctoral dissertation).* The Chinese University of Hong Kong. Retrieved April 20, 2017, from: ProQuest Education Journals Database.
- [41] Morrison, D. S. (2007). *Implementation of 100% Tobacco Free-School Policies in North Carolina School District: From Policy to Practice.* (Unpublished doctoral dissertation). University of North Carolina.
- [42] Settles, M. A. (2007). *E-Government Implementation (Doctor dissertation).* University of Delaware. Retrieved from ProQuest Education Journals Database.
- [43] Krutwaysho, O. (2006). *Tourism Policy Implementation in the Developing World: The Case of Phuket, Thailand.* Doctor dissertation of Sheffield Hallam University. Retrieved from ProQuest Education Journals Database.
- [44] Bempah, O. S. B. (2012). *Policy Implementation: Budgeting and Financial Management Practices of District Health Directorates in Ghana.* (Unpublished doctoral dissertation). National Institute of Development Administration, Bangkok.
- [45] Diesman, W. W. (2008). *Securing Cyberspace : Neo-Liberalism ,Risk and Child Safety.* The thesis Doctor of Philosophy Department of Sociology and Anthropology Carleton University.
- [46] Chantarasorn, W. (2005). *The Theory of Public Policy Implementation.* Bangkok: Sahai Block and Printing. (In Thai)

- [47] Cheema, G. S., & Rondinelli, A. D. (1983). *Implementation Decentralization Programmes in Asia: Local Capacity for Rural Development*. Nagoya, Japan: United Nations Center for Regional Development.
- [48] Khotsingha, T. (2013). *The Implementation of Community Deed Policy*. (Unpublished master's thesis). National Institute of Development Administration, Bangkok. (In Thai)
- [49] Bunchusuwan, P. (2015). *Policy Implementation of Basic Education Curriculum in the Educational Service Area of Surat Thani Province*. (Unpublished doctoral dissertation) Doctor of Philosophy Program in Political Science. Thammasat University (In Thai)
- [50] Rattanataporn, R. (2011). *The Policy Implementation Model of Health Promotion in Basic Education Institutions*. Doctoral Degree Eastern Asia University.
- [51] Temchavala, K. (2015). *Key Success Factors in the Organic Agriculture Policy Implementation* (Unpublished doctoral dissertation). National Institute of Development Administration, Bangkok.
- [52] Senrum, W. (2011). *Implementation of the Emergency Medical Services System Policy* (Unpublished doctoral dissertation). Ubon Ratchathani University, Ubon Ratchathani. (In Thai)
- [53] Mazmanian, A. D. & Sabatier, A. P. (1983). *Implementation and Public Policy*. New York: Scott, Foresman and Company.
- [54] Pressman, J. L. & Wildavsky, A. (1979). *Implementation*. California: University of California Press.
- [55] Sorg, J. D. (1978). *A Theory of Individual Behavior In The Implementation of Policy Innovations*. The Degree Doctor of Philosophy in The Graduate School, The Ohio State University.
- [56] Lembrechts, L. (2012). *Digital Image Bullying among School Students in Belgium: An Exploration of the Characteristics of Bullies and Their Victims*. *International Journal of Cyber Criminology*, 6(2): 968-983.
- [57] Goggin, M. L. (1987). *Policy Design and the Politic of Implementation*. Knoxville: The University of Tennessee Press.
- [58] Morah, E.U. (1996). *Obstacles to Optimal Policy Implementation in Developing Countries*. *Third World Planning Review* 18(1), 79-105.
- [59] Phueksuwan, T. (2014). *Compulsory Licensing Policy Implementation in Thailand* (Unpublished Doctoral dissertation). National Institute of Development Administration, Bangkok. (In Thai)

- [60] Poonwong, T. (2007). *Factors Affecting Public Policy Implementation of Reimbursed Compensation Fund Disaster Victims : A Case Study of Fire Victims Suanploopattana Community*. (Unpublished Master's thesis). Srinakharinwirot University, Thailand.
- [61] Losenicky, H. K. (2010). *Risk Communication in the Internet Age: Parental Challenge in Monitoring the Internet Use of Adolescents* (Unpublished master's thesis). Iowa State University.
- [62] Allison, G. (1971). *Essence of Decision : Explaining the Cuban Missile Crisis* .Boston : Little, Brown and Company.
- [63] Dye, R. T. (1992). *Understanding Public Policy* (7th ed). New Jersey: Prentice Hall.
- [64] Sharkansky, I. (1970). *Policy Analysis in Political Science*. Chicago: Markham.
- [65] Asawaweeradech, C. (2010). *Study of the Implementation of Public Policy in Information and Communication Technology Practices for Providing Online and Internet Game Services* (Unpublished master's thesis). Burapha University, Chonburi. (In Thai)
- [66] Hofferbert, R. I. (1974). *The Study of Public Policy*. New York: Bobbs-Merrill Company.